

Trekgolven in herfst 2008

Eind juni haalt een enkeling zijn trekkelstoeltje al tevoorschijn om af en toe hoopvol naar de noordoostelijke lucht te staren. Pas in september en vooral oktober wordt dit de sport van velen. Kijk maar eens in oktober op www.trektellen.nl: tientallen actieve telposten per dag. Al dat turen naar stippen levert een bonte aaneenschakeling van opvallende verschijnselen op. Massale trek, daar doen veel tellers het voor en inderdaad, niets zo mooi als een dag waarin je het bijna niet kunt bijhouden. De gedrevenheid van de vogels, het geschitter van ondervleugels afgetekend tegen de lucht, de pure massaliteit: niet iets om snel genoeg van te krijgen. Zulke dagen zijn echter schaars, en bovendien bepalen weersfactoren maar al te vaak of de teller er wat van meekrijgt of niet. Enkele voorbeelden uit de herfst van 2008 laten dit zien.

Bruine Kiekendief. Foto: Arie Ouwerkerk

Stortvloed van Koperwieken

De Koperwiek is de talrijkste onder de lijststers die in enorme hordes Scandinavië vervuilen voor zuidelijker oorden. Vrijwel iedere herfst kent wel een dag waarin woest vliegende, eindeloze slierten Koperwieken te bewonderen zijn. Waar en wanneer zulk spektakel te zien is, kan variëren. Meestal gaat er de passage van een depressie over de zuidelijke Noordzee aan vooraf. Wanneer de kern van de depressie oostwaarts langs de Noorse zuidkust schuift, draait de wind aldaar naar noord tot noordwest. Ideale omstandigheden voor de daar samenscholende Koperwieken (en andere lijststers) om massaal de Noordzee in te steken. Een fiks aantal uren en ruim 500 km vliegen later komen ze dan in Nederland (of Engeland) aan.

De weersvoorspellingen in de avond van 16 oktober gehoord hebbende, zaten veel trektellers de volgende ochtend ongeduldig te wachten op een lijststerfestijn zou losbarsten. Hans van Gasteren van de Koninklijke Luchtmacht zag de lijststers inderdaad op zijn radarscherm naderen. Een geweldig front, beginnend 100 km ten westen van Den Helder en reikend tot in Duitsland, deed het scherm bijna dichtslaan met voegelecho's. Rond zonsopkomst vlogen de meeste boven zee en langs de kust, 500-1000 m hoog. Dat is wel erg hoog voor een trekteller om op te pikken, en de meeste telposten merkten dan ook weinig van de massale doorstroming. Toch zagen enkele telposten in Overijssel 10.000-18.000 Koperwieken passeren, voor het binnenland enorm veel. Van de stroom langs de kust merkte alleen de Hondsbossche Zeewering wat (11.500), hoewel een losse melding op Texel anders deed vermoeden (46.000, in groepen tot 5000).

Blijkbaar bleven veel Koperwieken in Noord-Nederland slapen, terwijl er 's nachts nieuwe aanvoerplaatsvond. De volgende dag, 18 oktober, barstte namelijk een ongekend spektakel los, althans plaatselijk. Nadat opklaringen

een regengebied naar het noorden verdrongen, kwam een stroom Koperwieken op gang. Ze vlogen aanvankelijk betrekkelijk laag, tot 300 m hoog, onzichtbaar voor de radar maar goed te zien voor de trektellers. Toen de opklaringen doorzetten en de vogels steeds hoger gingen vliegen, tot boven de 500-600 m, werden de rollen omgedraaid: veel op de radar zichtbaar, veel minder vanaf de grond. Maar toen waren de trektellers in vooral Midden-Nederland al vergast op niet eerder vastgestelde aantallen. Het best bedeed was een strook vanuit het IJsselmeergebied naar de Zuid-Hollandse en Zeeuwse kust. Aantallen van 263.000 (Ketelbrug/Kamperhoek), ruim 100.000 (IJmeerdijk bij Almere, Bloedberg-Monster) en rond 70.000 (Vulkaan-Den Haag, Nolle-Vlissingen) zeggen genoeg. Tellers hadden het over een 'tsunami van Koperwieken'. Iets zuidelijker, in een strook van Twente via Utrecht naar Zeeland, zagen veel trektellers 7000-20.000 Koperwieken langskomen, nog alleszins memorabel. Helaas voor de telposten elders strekte het fenomeen zich niet uit tot het uiterste noordwesten en de zuidoostelijke helft van het land, waar de aantallen normaal bleven (figuur 1). In totaal werden er op de telposten maar liefst 900.000 Koperwieken genoteerd. Een dag later was de situatie in het hele land weer 'genormaliseerd'. Radarbeelden van de trek op 18 oktober zijn te zien op de site van telpost Ketelbrug/Kamperhoek (www.ketelbrug.nl), kijk onder 'Dagboek 2008'. En blader dan meteen eens door de mooie collectie vlucht-foto's van allerlei soorten!

Vinken over de hele horizon

Langstreckende Vinken vormen in oktober dagelijkse kost op de telposten. De trekpiek valt gewoonlijk rond het midden van de maand, in individuele jaren ook wel vroeger of later. Waren de Vinken er vorig jaar vroeg bij (zie SOVON-Nieuws 20, nr. 4), ook in 2008 was dat het geval. De grootste klap-

Groepje Koperwieken vliegt over de telpost De Horde, 2 november 2008. Foto: Arjan Boele

per viel op de meeste telposten al op 7 oktober met in totaal 500.000 exemplaren. De koek werd daarbij betrekkelijk 'eerlijk' verdeeld. Gewoonlijk zien de telposten langs de Zeeuws-Hollandse kust door stuwving veel meer Vinken dan elders. Het verschil bedraagt niet zelden een factor 10. Ditmaal waren de aantallen min of meer gelijk. In het binnenland, ten zuiden van de lijn Alkmaar-Arnhem, werden op veel telposten 15.000-30.000 Vinken gezien, voor daar een geweldig aantal. Telpost Brobbelbies-Noord bij Uden, waar het jubileum van de lokale vogelwerkgroep werd gevierd door in augustus-november dagelijks de daglichtperiode te tellen, spande de kroon met ruim 44.000 Vinken. De aantallen langs de Zeeuws-Hollandse kust waren vergelijkbaar met die in het binnenland, met op de meeste telposten 20.000-30.000 Vinken, naast een enkele uitschieter (60.000 Vulkaan-Den Haag). Ten noorden van de lijn Alkmaar-Arnhem hadden de tellers dikke pech. Daar hing een groot deel van de ochtend een partij lage mist waar de Vinken gewoon overheen vlogen: ze werden wel door de radar opgemerkt maar niet door de tellers. Ten zuiden van de lijn was de mist snel verdwenen en gingen de vogels door de lichte zijwind lager vliegen. De groepen, waarvan begin en eind soms niet te onderscheiden waren, hielden vol tot diep in de middag.

Mezen op herhaling, roofvogels in september

Deze herfst werden opnieuw veel Pimpelmezen gezien (met bijvoorbeeld dagtotalen van ruim 6000 vogels in Vlissingen en Den Haag) en - in mindere mate - Koolmezen en Zwarte Mezen. Dat was onverwacht, na de sterke trek in 2007, want zulke influxen tekenen zich meestal maar om de paar jaar af. De combinatie van factoren die tot massale wegtrek leidt (hoog populatieniveau, weinig voedsel) is immers vrij zeldzaam. Dit jaar dus toch weer veel mezen, al kan niet worden uitgesloten dat ze uit andere herkomstgebieden kwamen. Opvallend genoeg vlogen er soms Boomklevers of Boomkruipers met de mezen mee, en ook wel eens Kuifmezen en Glanskoppen; soorten die eveneens bepaald niet bekend staan om hun treklust. Met zekere regelmaat passeerden ook Staartmezen, al is het vaak alleen in open terrein vast te stellen of het geen lokale zwervers zijn. Eind september en begin oktober roeiden er vooral in de zuidelijke helft van het land ook kleine groepjes Gaaien voorbij, veelal in noordwestelijke richting. Al spoedig maakten de gerichte bewegingen echter plaats voor het bekende af- en aanvliegen met eikels.

Vink. Foto: Arie Ouwerkerk

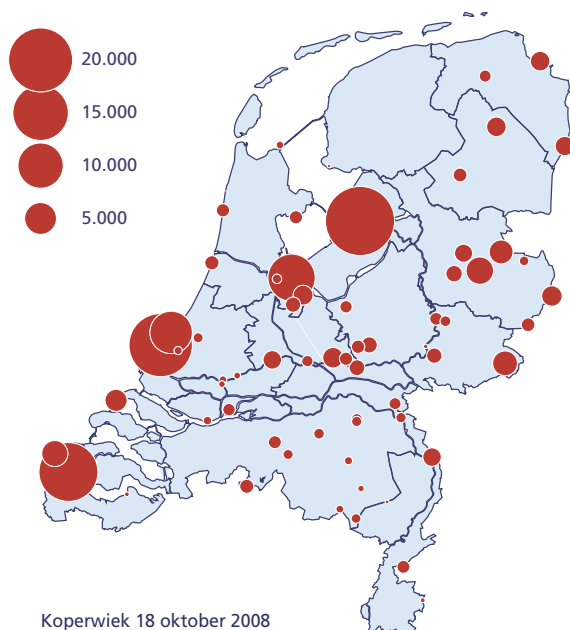
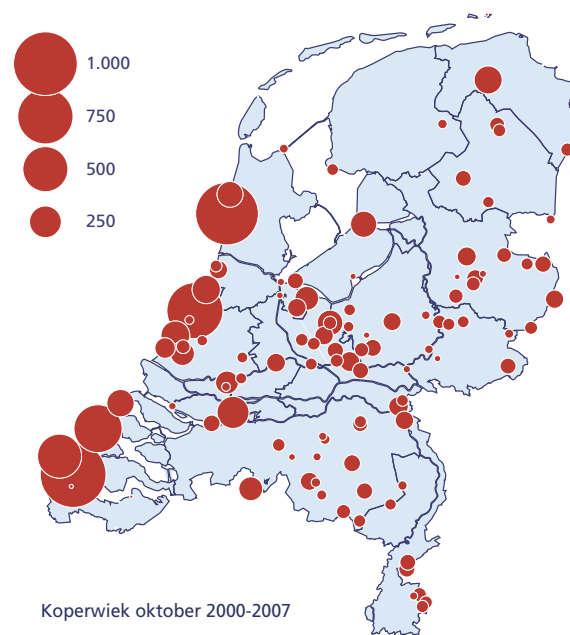
Een opvallend verschil met de flinke invasie van 2004 was dat de vogels toen vanuit het noordoosten ons land binnenkwamen en vooral in het oosten en midden werden gezien. Ook met de Notenkrakers (voor het eerst sinds jaren weer wat talrijker in Falsterbo) wil het tot op dit moment (begin november) niet echt vloten, al zijn er wel duidelijk meer dan andere jaren. Hetzelfde geldt voor Kruisbekken: wel wat meer (vooral in augustus-september), maar niet een echte invasie.

Meestal is oktober dé roofvogelmaand, maar ditmaal viel er meer te beleven in september. Zowel de eerste dagen van die maand als het weekend van 13-14 september leverden onverwacht sterke trek op van Wespindieven, Bruine Kiekendieven en Visarenden, met in hun kielzog enkele andere soorten. Dat leverde nog de nodige krantenkoppen op. In oktober, de maand waarin de Buizerden losgaan, was het een stuk minder nerveus. In Falsterbo bleven de aantallen tot het einde van die maand beneden peil, en het ontbreken van Zweedse aanvoer was op de Nederlandse trektelposten goed te merken. Half oktober, doorgaans de drukste tijd, vormden dagen met enkele tientallen trekkers het maximum en bleef een hevige explosie uit. Lokaal werden begin november veel hogere aantallen gezien (305 over De Hamert in Noord-Limburg op 2 november). Naar de redenen van dit late vertrek valt alleen te gissen.

Meer standaardisatie?

De trektellingen in hun huidige vorm leveren al veel informatie op over de soorten en aantallen die passeren, maar kunnen met enkele aanpassingen nog veelzeggender worden, vooral als het aankomt op het analyseren van bijv. (veranderingen in) doortrekpatronen. Momenteel is er geen sprake van enige vorm van standaardisatie en telt iedereen op zijn of haar eigen manier. Door bijvoorbeeld een minimum of meer vaste begintijd, een vaste telmethode en een minimum telperiode aan te houden, en die periode apart in te voeren, zouden de resultaten van de onderlinge telposten al een stuk beter vergelijkbaar kunnen worden. Er wordt momenteel nagedacht over hoe enige vorm van standaardisatie kan worden bereikt zonder de tellers in een ongewenst corset van verplichtingen te duwen. Het plezier in het tellen staat immers voorop, maar we hopen dat met enkele kleine aanpassingen de resultaten nog veel spannender worden.

Fred Hustings, Arjan Boele & Gerard Troost

Figuur 1. Koperwiek. Uurgemiddelden tijdens trektellingen in oktober 2000-2007 en op 18 oktober 2008 (let op verschil in legenda).